Fra *Historiedidaktik i Norden 9. Del 1: historiemedvetande – historiebruk,*
Malmö 2012, ISBN 978-91-7104-423-5
© Klaus Bjerre

HISTORIEUNDERVISNING OG NATION-BUILDING I EX-JUGOSLAVIEN

OM UMULIGHEDER OG NØDVENDIGHEDER I NATIONAL HISTORIEUNDERVISNING

Klaus Bjerre

Hvorfor er det relevant for nordiske historiedidaktikere at beskæftige sig med historieundervisning på Balkan? Det er det, fordi det det simpelthen er interessant. Men vigtigere: Ved at se på traditioner og praksis, der er anderledes end vor egen, øger vi opmærksomheden på vor egen måde at gribe tingene an. Endelig skal dette indlæg ses som en opfordring til, at historiedidaktikere engagerer sig mere i internationalt samarbejde.

I det følgende vil problemer og muligheder vedrørende historieundervisning i de jugoslaviske efterfølgerstater blive taget op. Fokus bliver rettet mod Serbien og navnlig Makedonien, som er en ny stat, der kæmper for at få anerkendt sin identitet og selvstændighed.

Den danske *Historielærerforeningen for gymnasiet og HF* har været involveret i flere projekter, hvor man har medvirket til at øge professionaliseringen af historielærere og udvikle en historieundervisning, som ikke er præget af fordomme og stereotype opfattelser af nabofolkene.[1] Det er foregået i et internationalt samarbejde i Euroclios regi.[2]

---

[1] På Balkan har Historielærerforeningen været involveret i *Understanding a Shared Past, Learning for the Future* (2000 - 2003), et program, der involverede Albanien, Makedonien og Bulgarien. Se http://www.euroclio.eu/site/index.php/albania-bulgaria-macedonia-regional-projects-269 og *Former Yugoslavia: History in Action* (2005-2008), hvor man udviklede et undervisningsmateriale om Tito-tidens Jugsoslavien, som kan anvendes i både Bosnien, Kroatien og Serbien. Materialet kan findes via http://www.euroclio.eu/site/index.php/bosnia-croatia-serbia-regional-projects-303/materials-regional-projects-146 Euroclios projekter er financierede gennem sponsorater, og da det danske udenrigsministerum har omlagt sin støttepolitik, er der desværre ikke mulighed for fortsat dansk deltagelse i samme grad som tidligere.

[2] Euroclio er en forening, der består af europæiske historielærerforeninger, stiftet i 1993 med en målsætning om at udvikle historieundervisningen

International erfaringsudveksling er til nytte for alle parter. Det har været bemærkelsesværdigt, hvordan vi i samarbejdet med historielærere fra andre lande er blevet stillet overfor spørgsmål og synspunkter, som vi aldrig har været stillet overfor i erfaringsudvekslinger med danske kolleger – hjemme har der været en fælles for-forståelse og selvfølgelighed, som vi nu erfarede netop ikke var selvfølgelig.[3] I samarbejdet med de tidligere kommunistiske lande, har det heller ikke været sådan, at vi kun er kommet med vor viden og erfaring, som vi kunne dele ud af. Vi har også lært meget af dialogen.[4]

FORNYELSEN KÆMPER MOD EN TUNG TRADITION.

Blandt historielærerne på Balkan er der en del ildsjæle, som arbejder ihærdigt med at udvikle undervisningen. Man kan opleve, at eleverne bliver præsenteret for flere perspektiver på et emne, og at de bliver tvunget til kritisk stillingtagen.

Der er imidlertid også en tung tradition, som det kan være svært at gøre op med: Der findes autoriserede lærebøger i historie, som skal anvendes. De er typisk skrevet af universitets-historikere, ikke af praktiserende historielærere. Kravet til eleverne er, at de kan reproducere mest mulig faktuel viden fra lærebogen. Både elever og lærere beklager sig over, at faget historie derved bliver kedeligt.

Da de sidste års begivenheder på Balkan er kontroversielle, vælger man ofte at undgå den nyeste historie 'indtil historiens dom er mere sikker'. I workshops har vi ofte hørt lærere ønske sig bedre og mere 'korrekte' lærebøger. Til dette har vi danske lærere opfordret dem til at opøve elevernes evne til at forholde sig kritisk til lærebøger og andet materiale i stedet for at vente på historiens dom eller den korrekte lærebog.

De jugoslaviske efterfølgerstater har i varierende grad overtaget en del af Tito-jugoslaviens tradition for historieundervisning: En top-

---

sådan at den kan bidrage til at udvikle fred, stabilitet, demokrati og kritisk tænkning. Det er karakteristisk for Euroclio at arbejde 'bottom up', at involvere mange praktiske undervisere i håbet om at deres erfaringer bliver spredt ud til bredere kredse blandt historielærere. Se også http://www.euroclio.eu/site/index.php/core-information-about-euroclio-870

[3] Det har også været bemærkelsesværdigt at vi i Norden har en høj grad af fælles for-forståelse.

[4] Se også Matsen 2011.

down styring af form og indhold, mange etablerede 'sandheder' og forsvar for den eksisterende stats fortid og nutid. Men indholdet skiftet fra fx 'klassekamp', 'arbejderbevægelsen' og 'broderskab og enhed' til egen nations undertrykkelse i nær og fjern fortid, kampen for national selvstændighed etc.

I Titotidens Jugoslavien eksisterede der en officiel accept af etnisk forskellighed, som i mange tilfælde lagde låg på de opfattelser som medlemmerne af en etnisk gruppe følte overfor 'den anden'. Historieundervisningen lagde vægt på de fælles træk i de jugoslaviske republikkers historie og brugte en fælles-patriotisk retorik til at støtte samfundssystemet. Det lykkedes at få mange til at føle sig som jugoslaver ved siden af identiteten som fx serbere, kroater eller makedonere. I årene efter Titos død i 1980 og de følgende politiske uroligheder skete der identitetsforskydninger, hvorved den fælles-jugoslaviske identitet blev skubbet til side.

Der findes indholdsanalyser af jugoslaviske historielærebøger for ungdomsuddannelserne i 1970erne og 1980erne, der viser at den helt overvejende del af indholdet bestod af politiske og ideologiske emner.[5] Partisanbevægelsens bedrifter blev fremhævet, og som modstandere blev de udenlandske fremhævet, altså tyske, italienske og bulgarske, mens de indre kampe med četnikker og Ustaše blev nedtonet.

Slavenka Drakulić, som var opdraget til jugoslavisme i hjem og skole, forklarer levende hvordan nationalismen i 1990erne kryber ind under huden på hende. Hun beskriver de trylleformularer, hun som skoleelev var med til at råbe i kor: 'Længe leve kammerat Tito! Tito! Partiet' og 'Broderskab og Enighed', og hun fortæller så: 'Jeg anede intet om hadet, rivaliseringen og blodsudgydelserne, der historien igennem splittede folkene på Balkan. Jeg anede faktisk intet om historie. Hvordan kunne jeg det, når historien, ifølge vore skolebøger, alligevel først begyndte i 1941'.[6] Fraværet af kritisk bearbejdning af historien har været medvirkende til at xenofobiske og nationalistiske forklaringer kunne vinde udbredelse, da der opstod et ideologisk og følelsesmæssigt tomrum i 1980erne.

Vægten i historieundervisningen er også i de jugoslaviske fortsætterstater blevet lagt på politisk og diplomatisk historie, mens social- og kulturhistorie stort set forbigås. Den nationale historie sættes ikke ind i en bredere sammenhæng, hvilket medfører, at den natio-

---

[5] Crawford 2003

[6] Drakulić 1993:48.

nale historie fremtræder som unik: erfaringer, som deles med andre folk, kommer til at optræde som særlige. De misgerninger, der er sket i egen nations navn bliver forbigået, mens det fremhæves hvornår nationen selv har været offer for uretfærdigheder. Dubravka Stojanovic har formuleret det således:

> In most countries of the region an image is created about 'historical correctness' of their own nation, which has not taken any action in the past that harmed its neighbors. Pupils are thus deprived of the possibility to face the past of their nation, and even to face its present realistic position. Those historical moments in which one's own nation could be blamed for undesirable events are either completely ignored or […] they have been presented as less important or even as the responsibility of the 'others'. That creates an image of one's own nation as eternally righteous which takes the beating of historical injustice as a kind of metaphysical necessity.[7]

Egen nations 'historical correctness' er ikke noget, der er fremmed for os i Norden, men som sikre og veletablerede nationer, har det været lettere for os at acceptere, at man dekonstruerede de selvforherligende billeder, som vi jo også kender.[8] Brunnbauer fremhæver at dekonstruktion af de nationale myter møder modstand såvel blandt politikerne, i den akademiske verden og i offentligheden. Derfor er direkte censur sjældent nødvendig.[9]

SERBISK HISTORIEUNDERVISNING EFTER 1990

Efter 1990 sker der et brud i serbisk historieundervisning, som viser sig i de autoriserede lærebøger. Serberne skulle genfinde sig selv,

---

[7] Stojanović 2001:28.

[8] Helt let har det jo ikke været. I Danmark kender vi den ballade, der opstod, da Erik Arup i 1920erne udgav sin danmarkshistorie, hvor de traditionelle helte blev demaskerede. Der var behov for at gøre op med traditionen med nationale selvbilleder/fjendebilleder i Norden endnu i 1950erne, se 'Omstridte spørgsmål i Nordens Historie / Omstridda spörsmål i Nordens historia' (flere bind). Danmarks forhold til Tyskland har langt op mod vor tid været præget af selvforherligende myter om os som de uskyldige ofre for den tyske nationalisme og militarisme. Først gennem *Tom Buk-Swienty*s 'Slagtebænk Dybbøl' fra 2009 har opgøret med 1864-myten nået videre kredse.

[9] Brunnbauer 2004:166

genopdage sandheden om serberne så vel som om 'de andre' efter kommunisttidens påståede forsøg på at udslette den nationale bevidsthed og erindring. Resultatet blevet en blanding af moralsk overlegenhed og selvmedlidenhed: det serbiske folk har været ofre for andre nationers nederdrægtighed. Samarbejdet mellem de forskellige folk på Balkan blev forbigået.[10]

Keith Crawford fremhæver hvorledes serbiske lærebøger efter 1990 lægger stor vægt på at skabe en stærk nationalfølelse, hvor fortiden bruges til at skabe en stærk kollektiv identitet og til at retfærdiggøre den politik, der udefra blev set som ekspansionisme, men som indefra blev set som forsvar for serbernes eksistens. Der blev lagt vægt på karaktertræk som styrke, ære og opofrelse for sagen, mens man ikke lagde vægt på individuelle karaktertræk som ansvarlighed eller selvstændighed. Opofrelse og død fremhæves som prisværdigt i kampen for det endelige mål, som er national frihed og selvstændighed. Ved at eleverne blev præsenteret for et Serbien, der kæmpede for national og religiøs frihed, uafhængighed og overlevelse, blev indholdet præget af antipati og mistro overfor andre nationer, fx blev det understreget hvordan kroater og albanere samarbejdede med nazisterne under 2. verdenskrig.[11]

Dubravka Stojanović fremhæver i en artikel fra 2004 mange eksempler på at 1990ernes historielærebøger er præget af at fortiden skulle tilpasses sådan at den understøttede magthavernes politiske behov. Bøgerne blev præget af en

> eulogisation of epic values and a heroic code where individual life has no meaning and is completely subordinated to the community and its mission. The pattern is anti-individual, patriarchal and premodern. National historical consciousness is then suffused with militant values that can be activated at any time by political mobilisation. Identification with a mythical, timeless past creates public consciousness about a cyclical history. […] Present times are conflated with the past, thus reducing the possibility of understanding. Anachronistic solutions can then be advocated for present day problems.[12]

[10] Stojanović 2009.
[11] Crawford 2003.
[12] Stojanović 2004:337

Efter Milošević-styrets fald i 2000 kunne man vente, at historieundervisningen er blevet mindre nationalistisk. Men koalitionen, som væltede Milošević, var uenig om mange vigtige spørgsmål og havde som fælles ideologi kun antikommunismen. Systemet med statsanerkendte lærebøger er bibeholdt, og de er fortsat ikke diskuterende eller multi-perspektiviske, men fortæller én 'sandhed'. Bl.a. 1.Verdenskrig, Jugoslaviens dannelse og partisanbevægelsens rolle bliver fremstillet på en måde, så eleverne bibringes en overbevisning om at et Storserbien havde været den rigtige udgang af historien. Četnikkerne fremhæves som de sande frihedshelte og partisanernes sejr betegnes som kommunistisk okkupation.[13]

Krigene i 1990 er man tilbøjelig til at forbigå med en summarisk omtale eller simpelthen at udelade omtale af den nyeste tid 'indtil historiens dom er mere klar'.[14] Ikke mindst fordi der i Serbien er hundredtusinder af serbiske flygtninge fra Kraina, Slavonien, Bosnien og Kosovo er det uheldigt at den nye historie bliver overladt til lærernes forgodtbefindende eller til gadens universitet.

På et møde i det serbiske udenrigsministerium i 2005 anerkendte embedsmanden Goran Gvozdenovic[15], at det var et problem, hvordan naboerne blev præsenteret i skolerne, men han tilføjede optimistisk, at man om nogle år kunne forestille sig en fælles serbisk-kroatisk historiebog. Men en fælles serbisk-kosovoalbansk historiebog ville have meget lange udsigter!

Desværre har det ikke været muligt at føre udviklingen fra 2008, hvor Stojanovic slutter, til 2011.

Det skal også understreges at lærebøgernes magt ikke må overdrives. Det er mindst lige så vigtigt hvordan undervisningen bliver grebet an, for slet ikke at tale om den historieopfattelse som de unge udsættes for i medier, hjem og andre omgivelser. Jeg har i 2005 i Beograd overværet en eksemplarisk undervisning, hvor eleverne blev præsenteret for historien om en soldat, som under 1. Verdenskrig nægtede at udføre en ordre om at skyde en bulgarsk modstander, som var afvæbnet. Eleverne skulle så tage stilling til om han var en helt, der ville beskytte medmennesket, eller om var han en landsforræder, der gjorde mytteri.[16]

---

[13] Stojanović 2009.

[14] Formuleret som hensigtsmæssiget på et Euroclio-seminar af en serbisk deltager, som dog blev imødegået af flere kolleger.

[15] På et møde med danske historielærere, der var på rejsekursus i Serbien.

[16] Læreren var Bojan Vuckovic, som har deltaget i de ovennævnte Euroclioprojekter.

HISTORIE OG HISTORIEUNDERVISNING I MAKEDONIEN

I det følgende vil spørgsmålet om makedonsk historie og historieundervisning blive berørt. Makedonien er den jugoslaviske efterfølgerstat, hvor historien er mest ømtålelig.[17]

Det makedonske område var osmannisk indtil den første Balkankrig i 1912, og den anden Balkankrig udspilledes 1913 mellem den førstes sejrherrer om netop Makedonien-spørgsmålet. Serbien og Grækenland vandt over Bulgarien hvorefter det makedonske område blev delt mellem Serbien og Grækenland, kun en lille del (Pirin-Makedonien) tilfaldt Bulgarien.

Befolkningen i Makedonien havde ikke nogen national bevidsthed før nabostaterne i slutningen af 1800-tallet begyndte at spekulere på at dele arven, når Europas Syge Mand (Osmannerriget) ville forlade scenen. Grækenland så makedonerne som slavificerede grækere med henvisning til at mange tilhørte den græske kirke. Bulgarien anså – og anser – makedonerne som bulgarer og henviser til middelalderens bulgarske kongeriger, til det bulgarske eksarkat fra 1870 og til den sproglige nærhed ('makedonsk er en bulgarsk dialekt'). Serbien anså makedonerne som sydserbere og henviste ligesom bulgarerne til et historisk fællesskab i middelalderen – blot i en anden periode – og til et andet sprogligt fællesskab.

Nøgternt set kan man antage, at makedonerne i dag ville have oplevet sig som bulgarer, hvis San Stefano-freden af 1878 var kommet til at stå ved magt. Denne fred mellem Rusland og Osmannerriget, som tillagde hele Makedonien til Bulgarien, blev imidlertid forpurret af de andre stormagter, og Makedonien forblev under osmannerne indtil 1912.

Efter 1912 førte Serbien en serbifiserings-politik i Makedonien, politisk, sprogligt og kulturelt. I begge verdenskrigene forsøgte Bulgarien at genindlemme Makedonien gennem en alliance med Tyskland. Det skete med midler, som fik mange makedonere til at tage afstand fra Bulgarien og al bulgarskhed. Erfaringer med nabostaterne medførte en mistillid og afstandtagen til dem alle, og det kunne derfor være naturligt at identificere sig med området Makedonien.[18] Under Anden Verdenskrig bredte opfattelsen af at der

---

[17] En rigtig god all-round introduktion til Makedoniens fortid og nutid er Poulton 1995. Danforths fremstilling er også værdifuld, bl.a. ved at den påviser hvordan nogle nationalistiske forestillinger udspringer fra eksil-makedonske kredse i Australien og Canada.

[18] Jordanovski 2002b:273.

eksisterer en makedonsk nation sig. Før krigen havde den kun været at finde i snævre intellektuelle miljøer.[19]

I samarbejde med makedonske partisaner valgte det jugoslaviske kommunistparti at anerkende en særlig makedonsk nationalitet. I 1944 oprettedes der en særlig makedonsk delstat, som indgik i den jugoslaviske forbundsstat. Man udformede et makedonsk skriftsprog på grundlag af dialekterne vestpå, som adskilte sig mest fra bulgarsk, og man lavede et alfabet med særlige tegn, hvoraf nogle findes i det serbiske skriftsprog, men ikke findes i det bulgarske.[20]

I 1948 oprettedes Instituttet for National Historie (Institut za Nacionalna Istorija), som siden har haft noget, der ligner monopol på historieforskningen i Makedonien. Ingen andre institutter får penge til historieforskning og NGO-forskning vedr. 'det makedonske folks historiske og kulturelle identitet' er forbudt! Dette forbud er nok bestemt for at nabolande ikke skal kunne finansiere institutioner i Makedonien, men det begrænser også karrieremulighederne for dem, der måtte være på kant med Instituttet for National Historie, som er stærkt hierarkisk opbygget og præget af tanken om at 'viden vokser med alderen'.[21]

DET ER VIGTIGT AT VÆRE ET GAMMELT FOLK!

I de første år førte man kun den makedonske historie tilbage til 1800-tallet: med kapitalismens komme opstod en intellektuel national bevægelse, der sivede ned til folket, og opgøret med Osmannerriget blev anført af makedonske revolutionære – som bulgarerne hævder var bulgarer. Men jo mere bulgarerne fornægtede den makedonske nation, jo længere søgte man tilbage, og fra 1950erne hævder man at Czar Samuil (997-1014) var leder af en makedonsk, ikke en bulgarsk stat. Ligeledes gjorde man 'slavernes apostle' Kyrillos og Methodius til makedonere.

---

[19] Brunnbauer 2004:173f.

[20] Den bulgarske minister og historiker Bozhidar Dimitrov udtalte på et møde med danske historielærere i Sofia, oktober 2010, at 'Makedonien er et kommunistisk frilandsmuseum'. Han argumenterer for at Makedonien er en del af den bulgarske civilisation, se Dimitrov 2007. Bulgarien anerkender den makedonske stat, men ikke at der findes et makedonsk folk.

[21] Brunnbauer 2004:170ff.

I takt med at Grækenland viste stigende modstand mod at de slaviske makedonere kalder deres stat Makedonien, steg interessen for oldtiden. I den nye udgave af 'Det makedonske folks historie' fra år 2000 fylder omtalen af oldtiden 213 sider, mens man i første udgave fra 1969 anvendte kun godt 20 sider på oldtiden.[22]

Ved at inkludere Oldtidsmakedonien i de slaviske makedonernes historie får man på én gang adskilt sig fra bulgarerne og brudt grækernes krav på at Philip og Aleksanders rige tilhører den græske historie.[23] Man hævder nu, at det makedonske folk er opstået ved en sammensmeltning af de slaviske indvandrere og de helleno-romaniserede efterkommere af de gamle makedonere. Nok skete det under kamp og blodsudgydelse, men resultatet blev at

> the ethnic identity which was thus created inherited not only the Ancient Macedonian hearths and glory, but, by an inevitable and irrevocable law of Nature also a high degree of the blood, zeal and covenant of the old Macedonians.[24]

Det er karakteristisk for lærebøger på hele Balkan, at man på basis af nutidige begreber og opfattelser konstruerer billeder af folkets fjerne fortid. Dette på trods af, at menneskene i denne fortid var opdelt i stammer og klaner og ikke anede noget om nutidige begreber som 'makedoner' eller 'serber'. Identitet og loyalitet var lokalt eller religiøst orienteret, ikke nationalt. Man planter nationale følelser og ambitioner i en fortid, hvor sådanne følelser og ambitioner ikke fandtes.[25]

Den osmanniske stat beskrives som rent tyrkisk lige fra begyndelsen, og den fremstilles hele vejen igennem som uacceptabel, hvilket kommer til udtryk ved at man fortæller om konstante opstande og alle former for modstand. Konklusionen er at de kristne indbyggere i Osmannerriget aldrig accepterede staten, som i ingen henseende varetog deres interesser. Nøgternt set må man sige at Osmannerriget var en del af Europa, og at det osmanniske styre i lang tid var mere moderne, tolerant og velorganiseret end andre europæiske stater.[26]

---

[22] Brunnbauer 2004:180.

[23] Man får også en bedre 'konkurrencesituation' på et Balkan hvor alle stater henviser til tidligere tidspunkter, hvor netop deres nation havde sin maksimale udbredelse, jfr. Kaplan 1994:57.

[24] Popovski 1992:7.

[25] Jordanovski 2002b:268.

[26] Østergård 1993:6; Mazower 2000:31ff.

I Makedonien beskrives ligeledes såvel byzantinsk som bulgarsk herredømme som 'udenlandsk' eller 'fremmed', hvorimod Samuils imperium beskrives som udtryk for makedonsk selvstændighedstrang. Det udtrykker den underliggende tanke at den selvstændige nationalstat er det ønskelige, som makedonerne igennem hele historien har arbejdet hen mod. Sociale konflikter i fortiden bliver beskrevet som 'os' mod 'dem', hvor 'os' er det makedonske folk (hvad der end kan forstås et sådant folk i middelalderen).[27]

Der er tilsyneladende et uendeligt behov for at manifestere Makedoniens arv fra fortiden. I 1996 blev lufthavnen i Skopje således omdøbt til 'Aleksander den Store-Lufthavnen', og nu er man i gang med en større 'antikviceringsplan' under navnet 'Skopje 2014': inden 2014 skal der være rejst en mængde klassiske bygninger og monumenter over makedonske helte fra Philip og fremefter. Udgifterne anslås til 200 mio. euro.[28] Denne antikviseringsproces gør grækerne rasende, for dels ser de Philip og Aleksander som uadskillelige dele af den hellenske kulturarv[29], dels anser de brugen af navnet Makedonien og andre oldtidsmakedonske symboler som udtryk for en irredentisme, der på sigt kan blive farlig.

DEN MAKEDONSKE HISTORIE ER DE ETNISKE MAKEDONERES HISTORIE

Det værste er måske, at hele denne makedonske nationsdannende konstruktion af fortiden ikke inkluderer alle statens indbyggere. En fjerdedel af indbyggerne i Makedonien er albanere, mens kun to tredjedele er etniske makedonere, hertil kommer tyrkere, vlakker og romaer. Og den makedonske historie er de etniske makedoneres historie.

Efter blodige sammenstød mellem albanere og makedonere i 2001 blev den såkaldte Ohrid-aftale indgået. Den har givet albanerne større rettigheder, bl.a. har de fået ret til undervisning i alle fag på albansk fra børneskole til universitetsniveau. Resultatet er blevet at de to etniske grupper lever i næsten total segregation. Hvor man anvender fælles skoler, er de enten fysisk opdelte eller også undervises

---

[27] Jordanovski 2002a:109.

[28] *Economist*, 1. marts 2011: 'Macedonia's ethnic disharmony: How many building booms can one city take?' Man kan se en video om det utrolige projekt på http://www.youtube.com/watch?v=iybmt-iLysU

[29] Næppe med fuld rette, skal man tro Shea 1997.

den ene etniske gruppes børn om formiddagen, den anden gruppes om eftermiddagen. Det er også sjældent at der er et samarbejde mellem de makedonske og de albanske lærere, selvom de kan være på den samme skole.[30]

Indtil 2005 lærte albanske elever i makedonske skoler kun makedonsk historie, albanernes historie var ikke med i lærebøgerne.[31] I den øvrige historieproduktion og i den makedonske encyklopædi fandt albanerne, at fremstillingen var fuld af fordomme og negative stereotyper. Nu er der lærebøger, hvor albanerne også er repræsenterede, men læreplanen er sådan, at der er valgmulighed for at til- og fravælge dele af stoffet. Derfor bliver de makedonske elever oftest ikke præsenteret for albanernes historie. Det forklares med, at curriculum vil blive ganske overfyldt, hvis man skal have alle gruppers historie med, siger Todor Chepreganov, lederen af Instituttet for National Historie.[32]

Mens makedonerne hævder at være etnisk forbundet med oldtidens makedonere, hævder albanerne at nedstamme fra illyrerne, der var på Balkan længe før slaverne indvandrede efter ca. år 600. Begge parter bestrider den andens oldtidsversion. Lederen af Institut for National Historie Todor Chepreganov trækker på skuldrene af denne inkonsistens, der også kommer til orde i de nye læreplaner. Han siger 'hvis albanerne mener, at de er af illyrisk afstamning, så er det deres sag. De må være hvad de ønsker'. Chepreganovs udgangspunkt er at hvert folks historie må skrives ud fra folkets egen kollektive bevidsthed, og folk udefra kan ikke leve sig ind i denne: 'vi skylder albanerne en kollektiv erindring, og denne kollektive erindring siger dem, at de er illyrer' – og tilsvarende kan makedonerne forvente accept af deres kollektive erindring. Det er en bemærkelsesværdig tilgang til historiefaget, som skaber autoritative udlægninger, som er immune for kritik og moderne kritisk tilgang til historien.[33] Man kan sammenligne med nogle albanere, der overfor en skeptisk holdning til deres overtro, i 1908 til Edith Durham sagde 'We believe it, and so it is true for us'[34]

---

[30] Petroska-Beska 2004:3.

[31] Pichler 2009:226.

[32] På et møde med danske historielærere, der var på rejsekursus til Bulgarien og Makedonien i oktober 2010.

[33] Danske historielærere fik et tydeligt indtryk af Cepreganovs synspunkter ved et møde i Skopje oktober 2010, de er også referet af Pichler, som har interviewet Cepreganov i 2005. Pichler 2009:230ff.

[34] Durham 1909:106.

Brunnbauer fremhæver, at der er en tendens til at makedonske historikere isolerer sig, og at de er uvillige til at anvende moderne eller dekonstruktivistiske tilgange til stoffet, fordi sådanne metoder ville afsløre at dannelsen af en makedonsk stat var alt andet end det uundgåelige resultat af historiens gang. Hobsbawns, Gellners og Andersons værker er oversat til makedonsk, men de ses ikke at have gjort indtryk på makedonske historikere, der heller ikke er tilbøjelige til at kommentere udenlandske værker om makedoniens historie.[35] Undtagelsen er Nikola Jordanovski, som karakteristisk nok kalder et af sine bidrag *Between the Necessity and the Impossibility of a 'National History'*.[36]

Og det er vel kernen: Vi har at gøre med en ny postkommunistisk stat, der har svært ved sin nation-building klemt inde mellem naboer, med hvem man har eller har haft udestående problemer. Etniske makedonere og albanere bestræber sig hver for sig på at opnå politisk anerkendelse og kulturel værdighed og synlighed. Udviklingen går imidlertid i retning af mere og mere segregation, hvilket kan indebære store fremtidige problemer.

HVAD KAN DER GØRES?

Som det er fremgået, er det ikke fra det næsten monopolistiske historikermiljø på Instituttet for National Historie, at man skal forvente ændringer, der kan skabe en historieformidling, der kan bygge bro over de etniske spændinger i Makedonien.

Den makedonske psykolog Violeta Petroska-Beska og hendes kollega Mirjana Najcevska beskriver situationen i Makedonien ganske dystert:

> The mere fact that the Macedonian and Albanian ethnic communities perceive each other as implacable adversaries encourages the creation of two parallel 'realities', two mindsets that are mutually hostile, mutually non-communicative, and equally impenetrable to outside influences. Locked into its own inflexible understanding of events, each side finds it difficult to think and argue

[35] Brunnbauer 2004:189.

[36] Det er ikke lykkedes at finde nyere artikler af Jordanovski eller andet om hans whereabouts. Han ville næppe kunne arbejde på Instituttet for National Historie, hvor han er uddannet.

> rationally and tends to be governed by emotional impulses.[37]

Petroska-Beska og Najčevska siger, at historikere grundlæggende ønsker at glorificere deres egen nation, men at de må forstå at der altid findes et andet legitimt synspunkt formuleret af 'den anden'. Med støtte fra United States Institute of Peace har de gennemført workshops for gymnasielærere fra både albansk og makedonsk side og formået at få deltagerne til at sætte sig ind i 'den andens' syn på de blodige uroligheder i 2001. Man blev ikke enige, men man begyndte i det mindste at forstå, hvordan de andre så på konflikten.

Det er afgørende, at der bliver fulgt op på sådanne initiativer. Alt for ofte kommer initiativer i anledning af aktuelle konflikter, men kort efter falder bevillingerne bort.

Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe, som er en NGO-organisation med hjemsted i Thessaloniki, ser ud til at have en længerevarende betydning. Centret afholder konferencer og udgiver 'supplerende undervisningsmateriale', som kan bruges på tværs af grænserne.[38] Der har imidlertid været en voldsom modstand mod anvendelsen af dette materiale, som bl.a. politikere mener ikke repræsenterer netop deres land korrekt.[39]

Men ikke mindst Euroclio er af stor betydning. Ved hjælp af konferencer, regionale projekter og workshops lykkes det at få en væsentlig gruppe af historielærere til at mødes på tværs af politiske og etniske skillelinjer. Netop gennem sin bottom-up tilgang bliver der skabt kontakter og netværk, og deltagere fra ét projekt anvendes som ressourcepersoner i nye projekter i andre lande.

Euroclio har bakket op om oprettelsen af NGO-historielærerforeninger i mange af de tidligere kommunistiske lande, og gennem disse sker der en spredning af nye synsvinkler på historieundervisningen. Den makedonske historielærerforening har ikke vældig mange medlemmer, men alligevel har den en væsentlig betydning for at der kan ske nybrud. Her i 2011 arbejder man sammen med andre historielærerforeninger på Balkan med et projekt, *History that*

---

[37] Petroska-Beska 2004:5.

[38] se http://www.cdsee.org/ Bøger om *The Ottoman Empire, Nations and States in Southeast Europe, The Balkan Wars* og *The Second World War* kan downloades fra http://www.cdsee.org/jhp/download_eng.html

[39] *Aftenposten Innsikt*, nov. 2009: 'Forsoning gjennem felles historieskrivning. Fire bøker, udgitt på syv språk i et dusin land: Å fortelle historien på en ny måte er å be om bråk'.

connects, under Euroclios paraply. Rapporter om projektets seminarer under titlen *From Sensitive to Sensible History* kan man finde på Euroclios hjemmeside.[40]

REFERENCER

Brunnbauer, Ulf, 2004: 'Historiography, Myths and the Nation in the Republic of Macedonia', i Brunnbauer, Ulf (red), *(Re)Writing History. Historiography in Southeast Europa after Socialism*, Berlin: Lit Verlag.

Chepreganov, Todor (red), 2008: *History of the Macedonian People*, Skopje.

Crawford, Keith, 2003: 'Culture Wars: Serbian history Textbooks and the construction of National Identity', *International Journal of Historical Learning Teaching and Research* Vol. 3 No. 2. Findes på http://www.heirnet.org/IJHLTR/journal6/Crawfordrev.doc

Danforth, Loring M., 1995: *The Macedonian Confict, Ethnic Nationalism in a Transnational World*, Princeton, NJ: Princeton University Press.

Dimitrov, Bozhidar, 2007: *Bulgarian Christian Civilization*, Sofia: KOM Foundation.

Drakulić, Slavenka, 1993: *Balkan Ekspres, Glimt fra krigen i os selv*, København: Spektrum.

Durham, Edith, 1909: *High Albania,* Genoptryk 1985, Boston, MA: Beacon Press.

Jordanovski, Nikola, 2002a: 'Medieval and Modern Macedonia as Part of a National "Grand Narrative"', i Koulouri, Christina (ed.), *Clio in the Balkans, The politics of History Education*, Thessaloniki: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe.

Jordanovski, Nikola, 2002b: 'Between the Necessity and the Impossibility of a "National History"', i Koulouri, Christina (ed.), *Clio in the Balkans, The politics of History Education*,

[40] www.euroclio.eu

Thessaloniki: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe.

Kaplan, Robert D., 1994: *Balkan Ghosts, A journey through History*, New York, Vintage Books.

Koren, Snjezana, 2001: 'Boring History, Bored Pupils: The Role of History Teachers', i Koulouri, Christina (ed.), *Teaching the History of Southeastern Europe*, Thessaloniki: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe.

Matsen, Bjørn, 2011: 'Udsyn og provinsialisme', *Noter* Nr. 188, s. 25-29.

Mazower, Mark, 2000: *The Balkans*, London: Phoenix Press.

Petroska-Beska, Violeta & Mirjana Najčevska, 2004: *Macedonia Understanding History, Preventing Future Conflict*, Special Report, United States Institute of Peace. Findes på www.usip.org

Pichler, Robert, 2009: Historiography and the Politics of Education in the Republic of Macedonia (1991-2008), i Dimou, Augusta (red.), *'Transition' and the Politics of History Education in Southeast Europe*, Göttingen: V&R Unipress.

Popovski, Ante, 1992: 'A History without a geography', i Petruševski, Ilija, *Macedonia on old Maps*, Skopje: Makedonska Revija.

Poulton, Hugh, 1995: *Who are the Macedonians*? London: Hurst & Co.

Shea, John, 1997: *Macedonia and Greece, The Struggle to Define a New Balkan Nation*, Jefferson and London: McFarland.

Stojanović, Dubravka, 2001: 'History Textbooks and the Creation of National Identity', i Koulouri, Christina (ed.), *Teaching the History of Southeastern Europe*, Thessaloniki: Center for Democracy and Reconciliation in Southeast Europe.

Stojanović, Dubravka, 2004: 'Construction of Historical Consciousness, The Case of Serbian History textbooks', i Maria Todorova (ed.), *Balkan Identities, Nation and Memory*, London, Hurst & Co.

Stojanović, Dubravka, 2009: 'Slow Burning: History Textbooks in Serbia, 1993-2008' i Dimou, Augusta (red.), *'Transition' and the Politics of History Education in Southeast Europe*, Göttingen: V&R Unipress.

Østergaard, Uffe, 1993: *Stater, nationer og etniske grupper i Jugoslavien*, Århus: Center for Kulturforskning.